

ӨНДӨР ГЭГЭЭН ЗАНАБАЗАРЫН
ЗАГВАР ХИЙЦ

SURUN-KHANDA
D. SYRTYPOVA

ZANABAZAR'S STYLE OF BUDDHIST ART

ННА 63
ДАА 900
С-95

Энэхүү бүтээлийг Монгол улсын БСШУСЯ, ОХУ-ын Суурь судалгааны сан хооронд байгуулсан санамж бичгийн дагуу Орос, Монголын хамтарсан “Өндөр гэгээний тиг хийцийн урлаг соёлын өвийг судлах, Монгол, Оросын музей, олон нийтийн байгууллага болон хувь хүмүүсийн гар дээрх цуглуулгын мэдээллийн сан бүрдүүлэх, бүртгэх аргачлал боловсруулах нь” №19-59-44011/19 суурь судалгааны төсөл болон Олон улсын Монгол судлалын холбооны “Монголын түүх-соёлын өв” төслийн хүрээнд нийтлэв.

Сыртыпова С.-Х.Д. ӨНДӨР ГЭГЭЭН ЗАНАБАЗАРЫН ЗАГВАР ХИЙЦ (А.Алтангэрэлийн цуглуулгын жишээн дээр) - Улаанбаатар, “АДМОН ПРИНТ” ХХК, 2019. - 47 хх.

Ерөнхий редактор:

Сампилдондовын Чулуун

Англи хэлний редактор:

Сьюзан С.Бирне, Шайда Дорабжээ

Зөвлөх:

Лүндэнгийн Батчулуун, Валерий П. Андросов

Монгол хэлнээс орчуулсан:

Доржсүрэнгийн Бүрнээ, Батбаярын Амгалан

Англи хэлнээс орчуулсан:

Марина Фортманн, Густаво Фортманн

Гэрэл зургийг:

Гансүх Намгар, Сурун-Ханда Д. Сыртыпова

График ажил:

Анатолий В. Андреев

Хэвлэлийн эхийг бэлтгэсэн:

Дамбын Оюун

ISBN 978-99978-773-1-4

ОЛОН УЛСЫН
МОНГОЛ СУДЛАЛЫН ХОЛБОО

БУРХАНЫ ШАШИН
СОЁЛ СУДЛАЛЫН ХҮРЭЭЛЭН

ОРОСЫН ШУА-ИЙН
ДОРНО ДАХИНЫ ХҮРЭЭЛЭН

СУРУН-ХАНДА СЫРТЫПОВА

ӨНДӨР ГЭГЭЭН ЗАНАБАЗАРЫН ЗАГВАР ХИЙЦ

(А.АЛТАНГЭРЭЛИЙН ЦУГЛУУЛГЫН ЖИШЭЭН ДЭЭР)

Улаанбаатар хот, 2019 он

ННА 63
ДАА 900
С-95

This work is being published under the project "Identification, accounting and research of art objects of Zanabazar's heritage in the Mongolian and Russian museums, communities and private collections" №19-59-44011/19 of Russian Basic Research Foundation and Mongolian Ministry of Education, Culture, Science and Sports and the project "Mongolian Historical and Cultural Heritage" of the International Association for Mongol Studies.

Syrtypova S.-Kh. D. ZANABAZAR'S STYLE OF BUDDHIST ART (Using examples from the collection of A. Altangerel). - Ulaanbaatar, ADMON PRINTING, 2019 - 47 cs.

Editor in Chief:

Chuluun Sampildondov

English Editors:

Susan C. Byrne & Shaida Dorabjee

Consultants:

Batchuluun Lundengiin, Valeriy P. Androsov

Mongolian Translation:

Burnee Dorjsuren, Amgalan Batbayar

English Translation:

Marina Fortmann & Gustavo Fortmann

Photo:

Gansukh Namgar, Surun-Khanda D. Syrtypova

Graphic arts:

Anatoliy V. Andreev

Designed by:

Oyun Damba

ISBN 978-99978-773-1-4

© Syrtypova S.-Kh. D., 2019

INTERNATIONAL ASSOCIATION
FOR MONGOL STUDIES

RESEARCH INSTITUTE
FOR BUDDHISM AND CULTURE

RUSSIAN ACADEMY OF SCIENCES
INSTITUTE OF ORIENTAL STUDIES

SURUN-KHANDA D. SYRTYPOVA

ZANABAZAR'S STYLE OF BUDDHIST ART

(USING EXAMPLES FROM THE COLLECTION OF A. ALTANGEREL)

Ulaanbaatar 2019

АГУУЛГА

Редакторын өмнөх үг	7
Зохиогчийн өмнөх үг	9

БҮЛЭГ I.

ЗАНАБАЗАРЫН БҮТЭЭСЭН МОНГОЛ ЗАГВАРЫН БУРХАДЫН ДҮР ДҮРСЛЭЛ: ЭХ СУРВАЛЖ БА УТГА СОЁЛ	13
Эсгий хивсний чимэглэл бурханы хөрөг бүтээх эх сурвалж болох нь	15
Эсгий дэвсгэрийн хаваас	17
Монгол хээ угалзын үндсэн махбод	18
Юань улсын үеийн эргүүлгэн хээн суурин дээр бүтээсэн бурхадын хөрөг (1271-1368) .	20
Хадны зураг бурхан бүтээх урлалын эх сурвалж болох нь	25
Тамга тэмдэг бурхан урлалын эх сурвалж болох нь	27
Буган чулуу болон буга, бурханы хөрөг урлалын нэг эх сурвалж болох нь	29
Эрхий тэмдэг монгол чимэглэлийн суурь болох нь	31
Байгаль болон урлаг дахь эргүүлгийн томъёо	33
Занабазарын урлаг дахь алтан огтлол	35
Эргүүлэг нүүдэлчдийн амьдралын хэм хэмжээ болох нь	36
Монголын өвс ургамал бурханы хөрөг урлалын сурвалж болох нь	37
Монголын байгаль - Занабазарын гол багш бөгөөд уран бүтээлийн эх суурь болох нь	39

БҮЛЭГ II.

ӨНДӨР ГЭГЭЭН ЗАНАБАЗАРЫН УР ЗАГВАР БА НҮҮДЭЛЧДИЙН ГОО ЗҮЙ	61
Монгол уран загвар хийцийн тухай ойлголт	61
Угсаатны шинж чанарыг агуулсан антропологийн харьцаа	69
Хувцас, үсний засалт ба гоёл чимэглэлийн онцлог	75

БҮЛЭГ III.

МОНГОЛЫН УРАН ЗУРАГ (XVII зууны сүүл - XVIII зууны эхэн үе)	90
--	----

CONTENT

Editor's Preface	7
Author's Preface	9

CHAPTER I.

ORNAMENTATION USED IN REPRESENTATIONS OF BUDDHIST DEITIES BY ZANABAZAR: THE SOURCES AND SEMANTICS ...	13
Symbols found on felt carpets as an iconographic source in Mongolian Buddhist art	15
Felt carpet stitching	17
The main elements of the Mongolian Ornament	18
Buddhas on a background of Spirals in the Yuan Era (1271-1368)	20
Petroglyphs as the Iconographic Source	25
Tamgas (Eng: seal or stamp) as an Iconographic Source	27
Deer Stones and Deer Horns as an Iconographic Source	29
Erhiy as the basis of the Mongolian Ornament	31
Spiral in Nature and Art	33
Golden Spiral in the Art of Zanabazar	35
Spiral – Lifeline of a Nomad	36
Flora of Mongolia as an Iconographic Source	37
Mongolian Nature - the main Teacher and Model for Zanabazar	39

CHAPTER II.

ZANABAZAR'S STYLE OF BUDDHIST ART AND HIS USE OF NOMADIC AESTHETICS	61
The concept of a Mongolian style of Buddhist art	61
Anthropological proportions as an expression of an ethno type	69
Features of attire, hairstyles and ornaments	75

CHAPTER III.

MONGOLIAN BUDDHIST PAINTINGS (the end of 17th - early 18th century)	90
--	----

КАТАЛОГ

ЛАМ, БАГШ НАР	
1. Уран баримал. Бадамжунай	106
2. Уран баримал. Богд Зонхов	112
3. Уран баримал. Гэлүгба лам	117
4. Хөрөг. Занабазарын идэр насны өөрийн хөрөг	121
ТАВАН ЯЗГУУРЫН БУРХАД	
5. Уран баримал. Очирдарь юмын хамт ..	127
6. Уран баримал. Очирдарь	132
7. Уран баримал. Минтүг бурхан	137
8. Уран баримал. Минтүг бурхан (том) ...	147
9. Уран баримал. Аюуш бурхан	151
10. Хөрөг. Аюушийн хувилгаан бие	156
ШАГЖАМҮН БУРХАН БАГШ	
11. Хөрөг. Намжил суварга	161
12. Хөрөг. Шагжамүн бурхан ба Найман их суварга	169
13. Хөрөг. Шагжамүн ба Оточ бурхад	176
14. Хөрөг. Шагжамүн Будда хоёр шавь нарынхаа хамт	184
ЯДАМ БУРХАД, МАНДАЛ	
15. Хөрөг. Дүйнхорын мандал	190
16. Хөрөг. Хар Ямандагийн мандал	194
17. Хөрөг. Жанрайсэгийн мандал	201
18. Хөрөг. Дамдин яв-юм	205
19. Хөрөг. Хаянхярваа / Дамдин	210
20. Хөрөг. Доржпагмын мандал	216
БОДИСАД НАР	
21. Уран баримал. Майдар бурхан	223
22. Уран баримал. 4 мутартай Жанрайсэг .	227
23. Хөрөг. 11 нигур, 1000 мутартай Арьяабал	232
24. Хөрөг. Арьяабала Балмо гэлэнмаагийн заншлын (торгон)	235
25. Хөрөг. Манзушир	242
26. Уран баримал. Манзушир	249
27. Уран баримал. Ногоон дарь эх	254
28. Уран баримал. Ногоон дарь эх	260
29. Хөрөг. Цагаан дарь эх	269
30. Хөрөг. Банзрагч	273
31. Уран баримал. Сосорбарам	281
32. Хөрөг. Гургули	287
САХИУСУУД	
33. Хөрөг. Гонгор	290
34. Хөрөг. Намсрай ба найман морьтон ...	295
35. Уран баримал. Морьтой найман Намсрай	303
36. Хөрөг. Говийнлха	307
БУСАД	
37. Хөрөг. Банчен эрдэнэ Гумбум хийдэд заларсан нь	314
38. Торгон пайз. V Далай ламын гэрээ бичиг (1617-1682)	318
39. Хонхтой очир	321
40. Өндөр гэгээн Занабазарын намтар. Хуучин монгол гар бичмэл	323
ЛАВЛАХ ТОЛЬ	332
НОМ ЗҮЙ	371

CATALOGUE

LAMAS	
1. Sculpture. Padmasambhava	106
2. Sculpture. Tsonkapa	112
3. Sculpture. Gelukpa Lama	117
4. Thangka. Zanabazar in his youth	121
TATHAGATA BUDDHAS (Pancakula)	
5. Sculpture. Vajradhara Yab-Yum	127
6. Sculpture. Vajradhara	132
7. Sculpture. Buddha Akshobhya	137
8. Sculpture. Buddha Akshobhya	147
9. Sculpture. Buddha Amitayus	151
10. Thangka. Amitayus Nirmanakaya	156
BUDDHA SHAKYAMUNI	
11. Thangka. Stupa of Perfect Victory	161
12. Thangka. Shakyamuni Buddha and the Eight Great Stupas of Tathagata	169
13. Thangka. Shakyamuni Buddha with Buddhas of Medicine	176
14. Thangka. Buddha Shakyamuni with two disciples	184
YIDAMS, MANDALAS	
15. Thangka. Kalachakra Mandala	190
16. Thangka. Maṇḍala Deities Black Yamari ...	194
17. Thangka. Mandala of Avalokiteshvara	201
18. Thangka. Hayagriva Yab-Yum	205
19. Thangka. Hayagriva	210
20. Thangka. Vajravarahi mandala	216
BODHISATTVAS	
21. Sculpture. Bodhisattva Maitreya	223
22. Sculpture. Avalokiteshvara Caturbhujā ...	227
23. Thangka. Eleven-faced Thousand-armed Avalokiteshvara	232
24. Thangka. Eleven-faced Avalokiteshvara by bhikshuni Laksmi (silk)	235
25. Thangka. Manjushri	242
26. Sculpture. Manjushri	249
27. Sculpture. The Green Tara	254
28. Sculpture. The Green Tara	260
29. Thangka. White Tara	269
30. Thangka. Pancharaksha	273
31. Sculpture. Vajrapanjara Pratisara	281
32. Thangka. Kurukulla	287
GUARDIANS	
33. Thangka. Gongor	290
34. Thangka. Nine deities of the Great Yellow Vaishravana	295
35. Sculpture. Kubera on horseback	303
36. Thangka. Gobilha	307
OTHERS	
37. Thangka. Arrival of Panchen-Lama to the Kumbum Monastery	314
38. Thangka. Letter of mandate from the Fifth Dalai-Lama (1617-1682)	318
39. Bell with vajra	321
40. Zanabazar's biography (hagiography). Old Mongolian manuscript	323
GLOSSARY	
BIBLIOGRAPHY	
	332
	371